

տեղեակ ըլլայ: Այս պարագան շատ գովելի է, վասն զի նորահաս աշակերտու-
թիւնը յաճախ պժուարութեան կը մատնուի անոնց չգոյութենէն և շատ փափաքելի
է որ մաթեմատիքի աշակերտները շուտով հմտանան այդ բաներուն:

Այս գրքին շահեկան ուրիշ մէկ կէտն ալ սա է որ՝ յառաջարանէն անմիջապէս
եաքը, հեղինակը ճշգրիտ և խնամեալ կերպով թուագիտութեան կարեւոր մասերուն
պատմականը կ'ընէ, եզրպտական շրջանէն սկսեալ մինչև ժ.Ղ դար, այնպէս որ
ընթերցողը դիւրաւ կրնայ հասկնալ այդ գիտութեան ծնունդն և զարգացումը:

Առաջին հատորը երկու մասերու բաժնուած է. Առաջին մասը ամբողջութեամբ
թուարանութեան կը վերաբերի և կը խօսի մեր հասարակ թիւերու զրութեան և հիմնական
չորս գործողութեան վրայ և այլն. 32^{րդ} էջին մէջ շահեկան և կարեւոր ցանկ մը
կայ չափերու, ծանրութեան, երկայնութեան, ժամանակի և զրամներու մասին — շատ
օգտակար անոնց համար որոնք կը շահագրգռուին Անանիա Շիրակացիի՝ նոյն նիւթերու
մասին գրածներէն. ժամանակի ցանկին մէջ հեղինակը կը յիշէ և կը գործածէ «եր-
րորդներ» բառը իր խնդիրներուն մէջ. (60 երրորդները մէկ երկվայրկեան կ'ընեն):
Չափագիտութեան պատմութեան հետեւող աշակերտը պէտք է յիշէ այն մեծ կարե-
ւորութիւնը որ յոյները կու տային sexagesimal կոտորակներուն իրենց աստղաբաշ-
խական հաշիւներուն մէջ (նախապէս Բաբելոնական) և մենք կը տեսնենք առհասարակ ա-
նոնց գործածութիւնը Պաղովտոսի և անոր յաջորդող հեղինակներու աշխատութեանց մէջ:

Գրքին Բ. մասն է (37-450) տարրական և միջին գրահաշիւը, բայց թուարա-
նութիւնը չէ լքուած: Գրահաշուի զանազան մասերը ընդարձակօրէն բացատրուած
ատեն Հ. Ղուկաս կը ներմուծէ թուարանական հարցեր և կը պարզէ զանոնք ինչպէս
են՝ թիւերու բաժանելիութիւնը, մեծագոյն հասարակաց բաժանարարը, փոքրագոյն հա-
սարակաց բազմապատիկը, հասարակ և տասնորդական կոտորակները, հանդերձ տաս-
նորդականի վերածելու զրութեամբ, արմատները և կարողութիւնները, բան և համե-
մատութիւն, նշանակ (logarithms) և այլն: Հեղինակը երբ գրահաշուի վրայ երկա-
րօրէն կը խօսի, զգացնել կու տայ ընթերցողին թէ ան՝ թուարանութեան օժանդակ
մէկ մասն է: Անտարակոյս այս պարագան շատ գովելի է և պէտք է ուշադրութեան
առարկայ ըլլայ ան մեր կրթական ուսուցիչներուն, որոնք յաճախ կը դատապարտեն
և չեն քաջալերեր գրահաշուի ուսուցումը մեր երկրորդական վարժարաններուն մէջ
իբր վերացական գիտութիւն մը: Հ. Ղուկաս այս գաղափարին հիմնովին հակառակը
հաստատած է.

Հեղինակին գուտ գրահաշուի վերաբերեալ հարցերը նկատի առնելէ առաջ, իր
թուարանութեան մէկ կամ երկու կարեւոր կէտերուն վրայ կ'ուզենք ծանրանալ:
Ասոնցմէ մին է թիւերու բաժանելիութեան կանոններուն մասին իր մանրամասն ու
խնամեալ ուսումնասիրութիւնը: Այս պարագան շեշտել կ'ուզեմ վասն զի մեր թուա-
բանական գրքերուն մէջ այս կէտը անտեսուած է ցաւալիօրէն և այս պատճառով
միջնակարգ ուսանողին անկարողութիւնը՝ ամբողջական կամ կոտորակ թիւերու գոր-
ծութեան նկատմամբ՝ պարզապէս ողբալի է. և հիմա ժամանակն է որ մեր թուա-
բանութեան ուսուցիչները իրենց ուշադրութեան առարկայ դարձնեն այս խիստ կեն-
սական հարցը: Որ և է աշակերտ կամ ուսուցիչ զիտէ որ մեր արդի դասագրքերը
միայն 2, 5 10 թիւերուն բաժանելիութեան կանոնները կու տան: Անոնք անայլայլ
կերպով զանց կ'ընեն թուի մը բաժանելիութիւնը 3ով, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11,
12, 13. որոնց ուսուցումը նոյնքան դիւրին է որքան ալ կարեւոր: Արդ, այս ամէնը
Հ. Ղուկաս ոչ թէ միայն բացատրած և լուսարանած է, այլ ձեռնհասօրէն այս կա-
նոններու փորձերն եւս տուած է: Հետեւեալները բաժանականութեան կանոններու
համառոտութիւնն են.